

Skellefteå landsförsamlings kyrka, Västerbottens län.

Viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor.

1300-talet.	Två träkyrkor fanns före stenkyrkan (osäkert var de var placerade). Första kyrkan omnämnd vid biskopsvisitation 1374, den andra stod klar 1386. Besvärlig mark.	
1400- och 1500 talet	Stenkyrka grundlagd 1485 (vilande på rustbädd). Långhus med fyra traveer, troligen stjärnvalv. Sakristia i nordöst. 1507 invigning. 1540-talet grundförbättring. 1550 murades stödpelare åt öster, året efter åt väster. 1554 insamlades ljusstakar till klockans gjutning. 1556 snidades första predikstolen som under 1600-talet hamnade i Åbyns kapell. 1585 tillkom stora klockan. 1599 målades predikstolen.	Ann-Mari Möller. C-uppsats. Inst.för konstvetenskap, Umeå universitet 1974. Prästen Pehr Högströms anteckningar 1752
1600-talet	1603 byggdes en korsarm på södra sidan. Bogård med timrade ytterväggar och stiglucka i trä tillkom. 1648 tillkom ny predikstol. 1677 gjöts lilla klockan	Ann-Mari Möller. C-uppsats. Inst. för konstvetenskap, Umeå univ. 1974. Eva Vikström (Sockenkyrkoprojektet. RAÄ).
1700-talet	1700 ny klockstapel. 1701 rappning och vitlimning. 1730- talet nya bänkar och läktare. 1740. Ny altarring? 1747 slås järnband runt kyrkan 1748 får kyrkan spåntak. 1750-talet ny altaruppsats med rikt dekorerad kolonnställning och strålsol (1752). Medeltida altarskåpet fick ny plats i koret. Övriga medeltida skulpturer befriades från sina foder/skåp och uppsattes runt om kyrkan för sin ålders skull. Nya nummertavlor av Konstnären och modelleuren wid Konngl. Fortifications-Contoiret i Stockholm hr Johan Hultman. *Restaurering av Daniel Hagman och gesällen Anders Wahlberg 1757-1759. Följer tidens mönster i samklang med Lövänger och Bygdeå kyrkor som restaurerades samtidigt. Västportal och större fönsteröppningar upprustad sakristia. Ett nytt fönster i korsarmstillbyggnaden. Läktare i södra korsarmen. *Ny predikstol, troligen 1790-tal (ritad av Jacob Rijf. Snidad av okänd bildhuggare). Målarmästaren Dyhr, Umeå, såg över predikstolen 1799 (grunderad ?). Var ”ännu icke förgylld eller med målning decorerad” 1831. Den har förgyllts och upprustats 1841, 1915, 1964.	Eva Vikström (Sockenkyrkoprojektet. RAÄ). Mattias Burman, Västerbottens museum. Inhämtade uppgifter från sockenstämmoprotokoll och kyrkoräkenskaper, 1997–2000. Inventarieförteckning 1831 Kopia, Vb museum. Originalen förvarade i Härnösands landsarkiv (Domkapitlets arkiv. Vol. Fva:1).
1795–1798	Korskyrkobyggnad. Invigd 1800. Sakristia och östra murpartier sparades från den medeltida kyrkan. Österbottningen Jacob Rijfs ritning till korskyrka 1793. Helt godkänd av Överintendentsämbetet (Byggnadsstyrelsen) utan anmärkningar. Studier Sthlm vid Konstakademien 1783–1784. Länsbyggmästare i AC 1784. Murmästare Asplund från Umeå fungerade som arbetsledare.	Ann-Mari Möller. C-uppsats. Inst. för konstvetenskap, Umeå universitet 1974.

	<p>Solitär. Storstulen kyrka på en storstulen plats, i en folkrik socken. Mest effektfulla konstellationen landskap/kyrka. Mäktig nyklassicistisk kyrka som brukar härledas till Adolfs Fredriks kyrka i Stockholm av Adelkrantz, vilken stod färdig 1783. Vid samma tidpunkt var Rijf i Stockholm vid akademien. Tung kolonnarkitektur i Desprez anda, men i Rijfs tappning. Passar in i det dramatiska landskapet. Beundrades i samtiden.</p> <p>Nyklassicismen 1780-1820 sammanfaller med upplysningen. Ge arkitektonisk gestalt åt det objektiva, sakliga, tankeklara. Symmetri, tunga släta murar. Betona olika byggnadsdelar med räta vinklar. Kolonner och pilastrar och hörnkedjor. Stora fönster utan omramningar.</p> <p>*Fyra rektangulära korsarmar. Östra kortare. Ett fyrkantigt i hörnen avfasat centraltorn krönt av ett klot (glob) med kors och tupp. Tornkonstruktion lik Kemi kyrka också ritad av Rijf (riven). Tre klockor i fristående klockstol. Gavelkrönta portiker i dorisk stil. Södra och norra korsarmarna med kannelerade pilastrar. Västra korsarmen med kannelerade kolonner. Östra släta. Valmade sadeltak. Västra korsarmen tillbyggdes. Norr och södra korsarmarna nybyggdes. Nytt flackare taklag till den medeltida sakristian.</p> <p>*Tunnvälvt artikulerat kyrkorum med pilastrar och gördelbågar Altaret vid korsmitten. Till struktur och yttre prakt torde denna kyrka tävla med de yppersta i stiftet. Flera reseskildringar översvallande uttalanden.</p> <p>Grundläggning: rustbädd av 8 m långa stockar i två lager. Övre lagret kluvna stockar, samt sten. Vald gråsten och tegel. Armeringsjärn. Ingen sockel, men murarna av marksten är frilagda 4 dm upp.</p> <p>*Altarringen, troligen ritad av Rijf och uppförd under byggnadstiden.</p> <p>*Läktaarbörstningen från 1790-talet (ritad av Rijf ?). Flyttad från östra till västra korsarmen 1915.</p> <p>*1799 portättmedaljong föreställande byggmästare J. Rijf. Av Bildhuggare Eric Cainberg (kusinbarn till Rijf). Sprucken och missfärgad 1974 nedtagen till församlingshemmet. Hängt ovan sakristidörren.</p>	
1799	*Stegportarna till kyrkogårdsmuren färdigställda. Smidesarbeten med årtalen 1799.	
1800-talet	<p>Dåliga grundförhållanden. Ständiga bekymmer med dränering och sjunkande grund, framförallt i västra korsarmen. Provisoriska lagningar med murbruk och flis under 1800-talet samt ofta förekommande reparationer av spåntaken.</p> <p>*Orgelfasaden i nyklassicistisk stil, ritad vid okänd tidpunkt av okänd arkitekt under 1800-talet. Ombyggd och utvidgad 1954. Orgelverk av P. L. Åkerman 1872.</p> <p>*1809. Gamla predikstolen, altaruppsättningen av Hultman från 1752 samt gamla altarskranket förvarade i kronomagasinets förlorat vid fientligt besök.</p> <p>*Tornet höll ej för ovarsam ringning. Reparation och förstärkning</p>	Ann-Mari Möller. C-uppsats. Inst. för konstvetenskap, Umeå universitet 1974.

	<p>1812, 1815 och 1820–1837 och 1876.</p> <ul style="list-style-type: none"> *1823 inbrotts Galler till sakristians fönster, av järn. *Skrank kring tornaltanen byggdes 1826 av trä. *1828 sakkunnig tillkallas för undersökning av grund och valv. *1833 nytt inbrott leder till att sakristians bägge dörrar plåtbeslås *1833 rappning av sakristian och pelare i öst och väst. *1835 ut- och invändig vitlimning av kyrkan. *1839 Målning av fönstren. *1840 målning av bänkar och ändring av trappstegen ej i samstämmighet med altarringens form. *1851 skänktes en ny altartavla till kyrkan, föreställande Kristi himmelfärd målad av C.Th. Staaf *1853 utförs grundförstärkning av västra armen då en pelare sjunkit och rämnor öppnat sej. 1858 igenfylls sprickor *1872 tillfrågas kyrkobyggmästaren i Byske etc. *1872 ny orgel *1876 nya bänkar med konturskurna gavelstycken *1878 ny läktare byggd 1876 nytt golv, dörrar samt bänkinredning, målades gulaktiga. *1878 värmeugnar två i södra och två i norra korsarmarna. *1886–87 grunden sjunker och sprickor finns *1891 beslutas om koppartäckning av tornets två övre avsatser. Enkel dekorationsmålning invändigt samt målning av fönstren. 	<p>Inventarieförteckning 1831 Kopia, Vb museum. Originalen förvarade i Härnösands landsarkiv (Domkapitlets arkiv. Vol. Fva:1).</p>
1900-1914	<p>1901 brand av kyrkoarkivet i prästgården. *Installation av åskledare och försäkring tas. Koppartak läggs på tornkupol och plåttak på korsarms- och sakristitaken</p> <ul style="list-style-type: none"> *1902 altan får skrank av smidesjärn och ytterdörrar målas. *1904 rappas och kalkstryks yttermurarna samt målas plåttaket mörkbrunt. <p>Medeltida altarskåpet återinsatt i koret 1910.</p> <ul style="list-style-type: none"> *1912 ommålas taket rödaktigt. 	<p>Ann-Mari Möller. C- uppsats. Inst. för konstvetenskap, Umeå universitet 1974.</p>
1915-1916.	<p>Inre restaurering av arkitekt Fredrik Falkenberg. Byggmästare Johan Strömberg Umeå och målarmästare Otto Wretling, Umeå.</p> <ul style="list-style-type: none"> *Eljus och ny värmeanläggning. *Orgelläktaren i öster revs. Läktarskranket och orgeln flyttat till västra läktaren. *Altaret flyttat från korsmitten till östra korsarmen, där tidigare orgelläktaren varit placerad. *Korgolvet höjdes och fick en halvcirkelformad inbyggnad. *En medeltida korportal i sydöst konstateras *Öppen altarring, ny predella av smidesjärn. *Kyrkans korsgång försvinner. Golven lagas och bänkar ändras till tät bänkrygg med ramstycken och fyllningar och nya bänkskärmar. *Nya vindfång. *Läktartrapporna avskiljs med vägg av spontad plank med panel. *Väggar lagas, rengörs vattrivs och kalkfärgas vita. *Gråstenssockeln cementeras. *Spricka i väst lagas. *Predikstolen restaureras av dekormålaren Yngve Lundström, Stockholm 1916. 	<p>Ann-Mari Möller. C- uppsats. Inst. för konstvetenskap, Umeå universitet 1974. Eva Vikström (Sockenkyrkoprojektet. RAÄ).</p>
1927-01-04	<ul style="list-style-type: none"> *De medeltida träskulpturerna åter till Skellefteå från Norrlands kulturhistoriska museum i Härnösand. 	<p>ATA-mtrl.</p>
1932–1933	<ul style="list-style-type: none"> *1932 lagas tornuret från 1801 *1933 kalkas sakristian. 	<p>Ann-Mari Möller. C- uppsats. Inst. för</p>

	*Utvidgning av gamla begravningsplatsen och omläggning av nuvarande kyrkogårdsmur.	konstvetenskap, Umeå univ. 1974. ATA-mtrl.
1934-07	*Libraria restaurerar svart mässhake och kalkduk med Kristusfigur.	ATA-mtrl.
1935	*Fyllning i kyrkans valv (isolering golv och valv), inre renovering av väggar och valv, lagning av sprickor, ny värmeledning med pumpvatten. *Nytt golv med trossbotten, nytt golvlag med dubbla tretexskivor och 2 tums furuplank ovanpå det gamla golvet. Målning av bänkar, panel och övriga ytor. Arbetsledare var byggmästare Arthur Lindgren, Skellefteå. *Taket lagt med kopparbeläggning. *Överses orgeln. *Bänksitsarna breddades och ryggarna lutades något bakåt. *Grunden i väster kontrollerad. *1935-03-16. Värme och vattenledningar dras. Arthur Lindgrens program.	Ann-Mari Möller. C-uppsats. Inst. för konstvetenskap, Umeå universitet 1974. ATA-mtrl.
1946-12	*Borttogs vit limfärg från samtliga skulpturer.	ATA-mtrl.
1949	*Sanitära anläggningar i sakristian och västra korsarmen. Planerat av Birger Dahlberg 1947-06-25 *Nya läktartrappor av ek sätts in.	Ann-Mari Möller. C-uppsats. Inst. för konstvetenskap, Umeå universitet 1974. ATA-mtrl.
1950-04-25	*Beslut om piscina i sakristian, ej sakristientrén.	
1952-04-18	*Godkännande av ändring från från ved till olja.	
1954-02-19	*Renovering av svart antependium.	ATA-mtrl.
1954-03-24	*Projekteras om- och tillbyggnad av orgeln.	
1958-05-09	Ändringsförslag för gravkapellet av Åke Lundberg tillstyrks.	ATA-mtrl.
1959-06-01	*Ombyggnadsförslag av Sven A Söderholm, Stockholm (genomförs ej).	ATA-mtrl.
1963–1964	Restaurering av Rolf Bergh, godkänt av RAÄ 1964-03-17. *Omfattande grundförstärkning i väst. *Hel omputsning av kyrkan utvändigt med kalkcementbruk och avfärgning med kc-färgen Aktivan och ommålning av träorn. Nyförgyllning av detaljer. *Lagning av takplåtar. *Nytt korgolv av fjällskiffer. *Nya utvändiga socklar av marmor på gavelväggar. *Värmeledningsskylvert från församlingshemmet. *Norra valvbågarna förstärkta *Hel omgestaltning av koret. *Sakristian återställdes, hel ommålning av valv och väggar. Entré tillkom i sakristiprånget *Bänkinredning ändrades något (längre från väggar och utglesades. Minskning till 960 platser) samt ommålades *Mittarmaturen ersattes med trågaller. *Motsatsförhållanden mellan nyklassicismen och medeltida stilen. Sanctuarieum bakom altaret anordnas. Vile ej minska antalet platser mer och valde att placera koret indraget till fönstret. *Nya fasta och lösa inventarier anskaffade. 1964 Altaret i svart skiffer med vita marmorkrusteringar, bl a ett	Ann-Mari Möller. C-uppsats. Inst. för konstvetenskap, Umeå universitet 1974. ATA-mtrl.

	<p>kors. 1964 Predella i vit marmor 1964 Skiffertavla med svart polerad skiffer och inskriptionen Tit. 3:6-6 1964 Smidesgaller/veteax av blankt järn och mässing i grupper om sex stycken. Konstnären Tore Bergh. Altarring av trä i nyklassicistisk stil (e. 1795). Rektangulär med rundade hörn, ovala öppningar med smal pärlstav runt. Rosmotiv och akantusblad. 1964 återfick den sitt utseende från före 1915.</p>	
1965-10-08	*Altarskåpet konserveras. Polykromering och förgyllningskomplettering, nytt krön.	ATA-mtrl.
1972-11-21	*Extrabänkar tillverkas och målas i putskulör.	ATA-mtrl.
1976-02-26	*Byte av urverk till tornklockan insatt 1801 (=urtavlans ålder). Omarbetningar gjorda 1807, 1867, 1832.	ATA-mtrl.
1976-05-03	*Asfaltering vid kyrkans norra port godkändes.	ATA-mtrl.
1979-09-06	*Nej till att riva gamla likboden uppförd vid mitten av 1800-talet i klassicistisk stil.	ATA-mtrl.
1980-05-28	*Förgyllning/restaurering av predikstol. Målarmästare Birger Eriksson, Skellefteåhamn.	ATA-mtrl.
1981.	*Utvändig putsrenovering mm. av Bengt Lidström *Tak över källartrappa. Vit plasterad plåt. Godkänt 1980-11-18.	ATA-mtrl.
1984-07-24	*Ombyggnadsarbeten. Kapprum, skötrum, handikapp-wc, ny ljudanläggning, paneler för att förbättra efterklangstiden. Hans Tirsén, Luleå.	ATA-mtrl.
1984-09-20	*Tillstånd till vård av vinkanna (1652) Mema markströms Guldsmeds AB, Uppsala.	
1987-04-24.	Akustisk utredning av Lennart Tunemalm.	ATA-mtrl.
1987-05-18	*Fråga angående beklädnad av bänkar.	ATA-mtrl.
1987-08-11	*Lösä dynor föreslogs. Avrådde bestämt från fasta dynor.	
1988-04-25	*Program för utvändiga underhållsätgärder av Rolf Sixtensson.	ATA-mtrl.
1991-01-07	*Fråga angående framflyttning altare m m och orgel under tavlan.	ATA-mtrl.
1991-07-18	*Principitillstånd för kororgel t h om koret.	
1995-02-28	*Skåp för körkåpor på läktaren. Ritade av Consultec.	ATA-mtrl.

